

KGB és III. Főcsoportfőnökség: egy kapcsolat vége...(?) **A szovjet–magyar állambiztonsági együttműködés szabályozása 1989-ben**

„A Szovjetunióval – az akkoriban létező két szuperhatalom egyikével – politikai, gazdasági és katonai nemzetközi szövetséges szerződési rendszer kötött össze bennünket. Belügyi vonalon ilyen nemzetközi szerződési rendszer nem volt! Egyébként szovjet tanácsadók a Belügyminisztériumban nem voltak.”

A fenti mondatokat Horváth István¹ egykori belügyminiszter mondta 1998-ban, a vele készített interjúban.² Közel egy évtized távlatából sok minden más értelmet nyer, egyes részletek elhalványulnak, mások hangsúlyosabbá válnak, de az nehezen hihető, hogy az egykori belügyminiszter ne emlékezne a szovjet és a magyar állambiztonsági szervek közötti kapcsolatokat szabályozó megállapodásokra, az együttműködés kereteit jelentő egyezményekre. Nehezen rekonstruálható, homályos, rejtélyekkel teli téma ez még ma is, éppen ezért adjuk közre az alábbi forrásokat, melyek a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma (BM) és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság (KGB)³ közötti 1973-as együttműködési egyezmény, illetve annak az 1989. év folyamán történő megújítása kapcsán keletkeztek. (Az első ilyen típusú egyezményt – a jelenleg rendelkezésre álló adatok szerint – 1962-ben kötötte egymással a két fél, ezt újították meg 1973-ban, illetve tettek kísérletet 1989-ben ennek a megállapodásnak a részleges korszerűsítésére.)

A Belügyminisztérium III/III. (Belső Reakció Elhárító) Csoportfőnöksége 1989. május 2-án tartott parancsnoki értekezletén megvitatta a csoportfőnökség nemzetközi együttműködésének helyzetét. Az előterjesztést Horváth József rendőr vezérőrnagy csoportfőnök⁴ foglalta össze. Az óvatosan megfogalmazott mondatokból nemcsak az derül ki, hogy a magyarországi állambiztonsági szervek keresik a helyüket, szerepüket, hanem az is, hogy ekkorra Magyarország és a többi szocialista ország (állambiztonsági) kapcsolatai egyre „bonyolultabbá” és „összetettebbé” váltak.

„Az együttműködés tartalmára már most rányomja bélyegét az együttműködő szervek országaiban a társadalmi, a mieinktől eltérő politikai viszonyok növekvő különbözősége. Hazánk társadalmi fejlődésének tendenciái következtében ez a különbözőség – az elhárító munka stílusát, módszereit tekintve – rövid távon biztos várhatóan tovább fog növekedni, és az együttműködésben egyfajta távolságtartás lesz a jellemző. Ugyanakkor partnereink részéről fokozott figyelem fog irántunk megnyilvánulni. Olyan átmeneti állapotban vagyunk, amelyben az együttműködés területén is súlypont eltolódások következnek be, azzal összefüggésben, hogy bizonyos ellenzéki tevékenységi formák, szervezetek nálunk legalitást nyertek, beintegrálódtak a társadalmi intézményrendszerbe. Mindez azt is jelenti, hogy a kölcsönös segítségnyújtás, az internacionalizmus elvének betartása mellett *nemzeti érdekeinket markánsabban kell képviselnünk*, és az együttműködésről le kell bontani az ideológiai »héjakat«, a felesleges protokoll elemeket.”⁵

Az általános helyzetértékelés után Horváth József rátért a szovjet állambiztonsági szervekkel való kapcsolat elemzésére. Szerinte a múltban a két szerv közötti viszony az őszinte együttműködésen, a kölcsönösségen és a szuverenitás tiszteletben tartásán alapult, de szemérmesen azt is megjegyezte, hogy ugyanakkor „érzékeltető volt ebben a politikai orientálás szándéka is.” A jelenlegi (1989. tavaszi) szovjet–magyar állambiztonsági kapcsolatokat problémamentesnek nevezte, szerinte a legfontosabb, hogy „az együttműködésnek a szocialista társadalmi rend védelmének közös érdekéből fakadó stratégiai érdekviszony talaján kell tovább fejlődnie [...] és kétoldalú tárgyalások keretében, két szuverén baráti állam kölcsönös politikai érdekkörébe tartozó kérdésekben kell megegyezni, és ezek alapján meghatározni a szervek feladatait.”⁶ Erre 1989. június végén kerülhetett sor, amikor létrehoztak egy munkabizottságot, amelynek az volt a feladata, hogy a magyar Belügyminisztérium és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti 1973. május 30-án aláírt együttműködési egyezményt úgymond korszerűsítsék.⁷ A bizottság elnöke az Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság (ÁBMHT) vezetője, dr. Sillai Árpád rendőr ezredes, titkára

Szita János rendőr őrnagy titkárságvezető-helyettes volt.⁸ A bizottságba a csoportfőnökségek egy-egy tagot (a csoportfőnök-helyetteseket) delegáltak. Az egyezményt tanulmányozás és – a csoportfőnökséget érintő kérdésekben – előzetes állásfoglalás céljából minden csoportfőnökségnek megküldték. A munkabizottság két fordulóban vitatta meg a beérkezett véleményeket. Először augusztus első feléig kellett a csoportfőnökségeknek, illetve a III-as csoportfőnökség önálló osztályainak⁹ és az ÁBMHT Jogi Alosztályának a módosító javaslataikat az ÁBMH Titkárságra megküldeniük, aztán az újabb változatot október elején küldték ki, amit december közepéig kellett véleményezni a fenti szervezeteknek.

A legelső módosított változat, gyakorlatilag az 1973-as szöveg „átfésült” példánya, lényegi változás inkább e között, és az – általam – utolsó szövegváltozatként ismert tervezet között fedezhető fel.¹⁰ Az első változat kilenc cikkelyt tartalmaz (csakúgy, mint az 1973-as), míg az utolsó csak hatot. A megállapodó magyar fél megnevezése az előbbi esetében a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnöksége, míg az utóbbi esetében a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala. Az első változatban a „kölsönös érdekeken alapuló célok”, míg az utóbbiban már a „nemzeti szuverenitás figyelembevétele” kitétel szerepel. Az első változat csak „államellenes bűncselekmények”-ről, míg az utóbbi „állam és emberiség elleni bűncselekmények”-ről írt, az első a VSZ és a KGST¹¹ keretén belül keletkezett titkok védelmét írta elő, míg az utóbbi nem szűkítette le azt ilyen formában. Általában elmondható, hogy az utolsó változathoz kiharadtak az olyan megállapítások, mint az „operatív, egyeztetett akciók végrehajtása”, az „operatív adatok cseréje”, a hazánkban állomásozó szovjet csapatokkal kapcsolatos feladatok. Bekerült viszont az EBEÉ 1989-es bécsi utótálatkozáján elfogadott egyezmény¹², mint hivatkozási alap.

Új az ún. Képviseltekkel kapcsolatban a „kölsönösség és egyenlőség alapján” kitétel is. A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság részéről Képviselőt működött Budapesten, míg Moszkvában a magyar Belügyminisztérium Operatív Csoportja tevékenykedett. A Képviselő feladata volt a KGB és a magyar állambiztonsági szervek közötti együttműködés szervezése, a kapcsolattartás, míg a magyar Operatív Csoport (főrezidentúra) a magyar állampolgárok biztonságának védelmével (kolóniavédelem) foglalkozott.¹³ A tárgyalt (1973-as) egyezmény 6. és 7. cikkelyei szabályozták a fentiek együttműködését, de az újabb tervezetből már kiharadt „az együttműködés során felmerülő kérdések operatív megoldása, az információk és operatív adatok cseréje” formula.

A csoportfőnökségektől beérkezett vélemények mindegyike elismerte az 1973-as együttműködési egyezmény felülvizsgálatának szükségességét, a korszerűsítést indokoltnak tartották. Abban is minden hozzászóló szerv egyetértett, hogy az új egyezményben csupán egy általános keretet kellene megadni, s a részletesebb együttműködést az egyes szolgálatok közötti rövid- és középtávú megállapodásoknak kellene tartalmazniuk A III/I. (Hírszerzés) csoportfőnökség vezetőjének, Bogye János főcsoportfőnök-helyettesnek¹⁴ a véleménye szerint a „szocialista országok globális érdekei”, illetve „a szocialista társadalmi rend internacionalista védelme” és a hasonló kitételeket ki kell hagyni az új egyezmény szövegéből. Alapvetően kétoldalú, a szerződő felek kormányainak egyeztetett külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai érdekeivel összhangban álló megállapodás megkötését javasolta. A jövőbeni együttműködést a célok, és „irányok” egyeztetésével, a kölsönös és egyenrangú információcsere alapján látta elképzelhetőnek, valamint hangsúlyozta a nemzeti szuverenitást, az ország nemzetközi presztízsének fontosságát is. Kitért a folyamatban lévő alkotmányozásra, arra, hogy a megállapodás nem állhat szemben Magyarország (új) alkotmányával. Ezzel összefüggésben a hírszerzés szerint a köztársasági elnöki, illetve a parlamenti választások, az új kormány megalakítása után lenne időszerű egy új egyezmény megkötése. Azonban nemcsak politikai, hanem jogi szempontból is aggályosnak tartotta a módosított tervezetet,¹⁵ mert nem volt tisztázott a magyar megállapodó fél személye sem. Nem lehetett tudni, hogy a belügyminiszter fel van-e hatalmazva ilyen szerződés megkötésére. Szakmai szempontból pedig azért indokolatlan és időszerűtlen az új tervezet – a III/I. csoportfőnöke szerint – mert a BM és az állambiztonsági szervek strukturális átalakítás, koncepcióváltás előtt állnak¹⁶, így nem vállalhatók fel olyan

nemzetközi kötelezettségek, amelyek később esetleg nem lesznek teljesíthetők. A III/II. (Kémelhárítás) csoportfőnökség elemzése is hasonló aggályokat vetett fel. Véleményünkben keveredtek a régi és az új fogalmak, valamint az elérendő célok, mert egyszerre beszéltek „nemzetbiztonságról” és a „kémelhárítás állambiztonsági feladatairól”, a Varsói Szerződés és a KGST keretében történő hadiipari termelés titkainak védelméről és az emberi (állampolgári) jogok fokozottabb tiszteletben tartásáról. A helykeresésre, az új szerepeknek való megfelelésre, az átmeneti állapotokra jellemző, ahogyan a magyar kémelhárítás a szovjet társszervvel való együttműködést elképzelte. Egy titkos, operatív akcióban, annak első fázisában, a felderítésben, az információgyűjtésben a magyar kémelhárítás még részt vett volna, de a közhatalmi jogosítványokat feltételező bűnüldöző tevékenységben – a két jogrendszerben meglévő különbségek, az állampolgári szabadságjogok korlátozhatóságának eltérő mértéke miatt – már nem.¹⁷ A III/III. Csoportfőnökség a tervezet véleményezése során pedig a törvényesség betartására hívta fel a figyelmet, arra, hogy a magyarországi társadalmi-politikai változások olyan irányba hatnak, amely „nem teszi lehetővé az érvényes törvényektől való legkisebb eltávolodást sem...”, ezért az új megállapodás megalkotásánál ezt hangsúlyozottan figyelembe kell venni.¹⁸ A III/IV. (Katonai Elhárító) Csoportfőnökség részéről is óvatos javaslatok születtek, elsősorban olyan „hidegháborús” kitételek elhagyását ajánlották, mint például az „ideológiai központok”, „emigráns szervezetek”, „cionista központok”.¹⁹

Az ÁBMHT Jogi Alosztálya október végi elemzésében egyéb, gyökeresen új szempontokra is felhívta a figyelmet.²⁰ Az Alosztály vezetője olyan megállapodás mellett érvelt, amely egy esetleges koalíciós kormányzás esetén is vállalható és „kiállja a nyilvánosságra kerülés próbáját” is. Az információ, tapasztalat- és eszközcserére helyezné a hangsúlyt, általánosságban pedig a terrorelhárító munkában látott esélyt konkrét operatív együttműködésre. A Jogi Alosztály december közepi állásfoglalásában már pontosabban fogalmazott és a nemzeti szuverenitáson alapuló információ- és eszközcserét javasolta, ugyanakkor nem támogatta több csoportfőnökség azon javaslatát, hogy a szakszolgálatok vezetői társszerveikkel külön-külön megállapodásokat kössenek.²¹

Az ÁBMH Titkárság 1989. december közepén összegezte a beérkezett véleményeket és megállapította, hogy a III/I., és a III/II. csoportfőnökségek, valamint a Jogi Alosztály értékelése szerint, az egyezmény megkötéséhez hiányoznak a politikai, jogi (illetékességi, hatásköri) és szakmai feltételek, vagyis még nem jött el egy új megállapodás aláírásának az ideje. Ráadásul – érvelt a Titkárság összegzése – nem a belügyminiszter illetékessége, hogy a szolgálatok nevében egy ilyen egyezményt megkössön, azt közvetlenül az állam/nemzetbiztonsági szolgálatnak kell, minisztertanácsi felhatalmazás mellett, az új nemzetbiztonsági törvény elfogadása után létrehoznia.²²

Az alább közölt dokumentumokból kiderül a magyar állambiztonsági szervek többé-kevésbé reális helyzetfelismerése, a korábbi ideologikus megközelítés helyett a praktikus, gyakorlatias gondolkodásmód előtérbe kerülése, ugyanakkor nyilvánvalóvá válik a tanácstalanságuk, szerepkeresésük, kivárást, elbizonytalanodásuk, valamint az a szándékuk is, hogy az átmeneti időszakban megtalálják a helyüket, valamiféle újfajta legitimitást nyerjenek, átmentsék a pozícióikat, illetve megőrizték státusukat a hatalmi struktúrában. Úgy tűnik a magyar állambiztonsági szervek akkori vezetőinek a többsége tisztában volt a várható fejleményekkel, nem akarta, vagy nem tudta azt meggátolni, viszont annál inkább kívánta azt – a fentiek szerint – irányítani, vagy inkább csak kanalizálni.²³

Nem tudni, mi lett a tervezetek sorsa, mikor, melyik változatból lett később aláírt, hatályos megállapodás, vagy hogy egyáltalán született-e ilyen vagy ehhez hasonló újabb egyezmény. Nem ismerjük a szovjet fél véleményét, elképzelését sem, egyáltalán akarta-e a KGB az egyezmény fenntartását vagy a megállapodás módosítását.²⁴ Tudomásunk szerint az egyezmény megújítására már nem került sor, legalább is erre vonatkozó dokumentum nem áll a rendelkezésünkre. Bár majd minden csoportfőnökségtől és önálló osztálytól maradt fenn – a szovjet-magyar állambiztonsági szervek közötti együttműködési megállapodást elemző, értékelő – dokumentum, most

csupán a legmarkánsabb véleményeket, a fontosabb eltéréseket bemutató forrásokat, valamint az eredeti (1973-as) és az azt követő másik két tervezetet közlöm.²⁵

Dokumentumok:

1. A Belügyminisztérium és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködés, 1973. május 30.

41-11-Sz-70/1-o/1973

Szigorúan titkos!
12. sz.²⁶

EGYEZMÉNY

a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság azon kívánságtól vezérelve, hogy erősítse és fejlessze az egymás közötti együttműködést, koordinálja és egyesítse erőfeszítéseit az imperialista államok és speciális szolgálataik felforgató tevékenysége elleni harcban, a Magyar Népköztársaságnak és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének a barátságról, együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló Varsói Szerződésből következő kötelezettségeivel összhangban, az alábbi Egyezmény megkötését határozták el:

1. cikkely

A Megállapodó Felek tevékenységüket koordinálják és kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak:

- Az ellenség fontos objektumaiba történő ügynöki behatolással kapcsolatos hírszerző jellegű intézkedések végrehajtásában, a hírszerző jellegű információk megszerzésében és az ellenség agresszív szándékainak leleplezésére és megghiúsítására irányuló aktív akciók megvalósításában,
- Az ellenség speciális szolgálataiba, ideológiai diverziós központjaiba, emigráns és más ellenséges szervezetekbe a felforgató törekvéseik ellensúlyozása céljából történő behatolással kapcsolatos kémelhárító munkában, a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió ellen tevékenykedő ezen szakszolgálatok ügynökségei, központjai és szervezetei tevékenységének felfedésében, feldolgozásában és megakadályozásában, valamint az ellenség fontos dokumentumainak megszerzésére irányuló speciális intézkedések végrehajtásában,
- Az államellenes bűncselekmények elkövetésével gyanúsított személyek felkutatásában és az ellenséges tevékenységgel gyanúsítható vagy operatív érdeket képviselő személyek ellenőrzésében,
- A Magyar Népköztársaságnak és a Szovjetuniónak a Varsói Szerződés, a KGST keretében és más területeken történő politikai, katonai, gazdasági és tudományos-technikai együttműködésére vonatkozó titkok védelmével kapcsolatos intézkedések kidolgozásában és végrehajtásában,
- Operatív-technikai eszközök mintapéldányainak elkészítésében, az érvényben levő operatív-technikai együttműködési egyezményekben foglaltaknak megfelelően.

Az erők és az operatív eszközök hatékonyabb felhasználása érdekében a megjelölt irányokkal és objektumokkal kapcsolatos egyeztetett akciók végrehajtása a célszerűségnek megfelelően közösen, vagy annak a Félnek a részéről történik, amelyek ehhez jobb lehetőségekkel rendelkeznek.

2. cikkely

A Megállapodó Felek az alábbiak szerint kölcsönös információ- és tapasztalatcserét folytatnak:

- A két állam állambiztonsági szervei által szerzett hírszerző jellegű politikai, katonai, gazdasági, tudományos-műszaki információk és az ellenségről szóló anyagok,
- Operatív információk az ellenségről, hírszerző- és elhárító szolgálataik, ideológiai diverziós szerveik tevékenységének formáiról és módszereiről és az általuk megvalósított felforgató akciókról, a reakciós emigráció, a cionista központok és az egyéb, a Szovjetunió, a Magyar Népköztársaság és a szocialista közösség többi országai ellen ellenséges tevékenységet folytató szervezetek tevékenységéről, ezen szolgálatok, szervek, központok és szervezetek személyi állományáról és ügynökségéről, valamint azon országok operatív helyzetéről, amelyek Megállapodó Felek operatív érdeklődési körébe tartoznak,
- Az imperialista államok hírszerző és elhárító szolgálatai, ideológiai diverziós központjai ellenséges tevékenysége elleni harcban, valamint a belső antiszocialista elemeknek a szocialista rendszer, a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság közötti barátság és együttműködés aláásására irányuló tevékenysége elleni munkában szerzett tapasztalatokról,
- Adatok az ellenség speciális szolgálatai részéről a Szovjetunió, illetve a Magyar Népköztársaság állampolgáraival szembeni cselekményekről és provokációkról, adatok és vizsgálati anyagok a leleplezett kémekről, akiket az ellenség a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió ellen használt fel, vagy kapcsolataik voltak ezen országok területén, továbbá a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió állampolgárainak a kapitalista országok képviselőivel és állampolgáraival fenntartott gyanús kapcsolataikról,
- Az állambiztonság védelmével kapcsolatos operatív munka területéről a tudományos-kutatási anyagok, tankönyvek, eszközök cseréje térítésmentesen, az egyik Fél által kidolgozott operatív-technikai mintapéldányok és dokumentációjuk cseréje pedig az érvénybe levő operatív-technikai egyezmények szerint történik,
- Információk a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság kollégiumainak kölcsönös érdeklődésre számot tartó legfontosabb határozatairól és parancsairól.

A kölcsönösségi alapon kapott titkos anyagok, információk, operatív-technikai eszközök mintapéldányai, vagy az ezekre vonatkozó adatok harmadik fél részére a küldő szervek beleegyezése nélkül nem adhatók át.

3. cikkely

A Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen állomásozó szovjet csapatok biztonságának védelme érdekében, ezen csapatok állambiztonsági katonai elhárító osztályai szolgálati kapcsolatokat tartanak fenn a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának illetékes szerveivel és kicserélik velük operatív adataikat a hatáskörükbe tartozó kérdésekről.

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának szervei megadják a szükséges segítséget az állambiztonsági katonai elhárító osztályoknak és az indokolt esetekben közös ügynöki-operatív intézkedéseket tesznek a szovjet katonai egységeknek, a szovjet katonáknak és családtagjaiknak az ellenség és ügynökségének bomlasztó tevékenysége elleni védelmére.

A Megállapodó Felek ugyancsak együttműködnek és felhasználják ügynöki-operatív lehetőségeiket a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erői főparancsnoksága által hozott intézkedések védelmének biztosítására.

4. cikkely

A Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió határ menti területi állambiztonsági szerveinek vezetői vagy az általuk meghatalmazott személyek kölcsönösen fenntartják egymással a szükséges kapcsolatokat és a kölcsönös érdeklődésre számot tartó, hatáskörükbe tartozó kérdésekben kicserélik az operatív információkat.

5. cikkely

A jelen Egyezményben foglalt kölcsönös kötelezettségek végrehajtása céljából a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság rendszeres kapcsolatokat tart fenn egymással, konzultációkat folytat a tevékenységükkel kapcsolatos kérdésekről és szükség esetén különböző szinten munkaértekezleteket tartanak a hírszerző és elhárító munka irányainak és feladatainak, a konkrét kérdéseknek és intézkedéseknek a megvitatására és egyeztetésére.

Az egyeztetett tervben szereplő vagy meghívás alapján a fenti célból megtartandó munkaértekezletekre kölcsönösen kiküldött delegációk tartózkodási költségeit a fogadó Fél viseli.

Műszaki segítségnyújtás céljából a szakemberek vezénylése a jövőben is az érvényben levő kormányközi megállapodások feltételei szerint történik az illetékes szervek útján.

6. cikkely

A Megállapodó Felek elismerték annak szükségességét, hogy tevékenységük koordinálása, az együttműködés során felmerülő kérdések operatív megoldása, az információk és az operatív anyagok cseréje, a köztük levő kapcsolattartás továbbra is a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottságnak a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma mellett működő Képviseletén keresztül történjék, amely a Képviselet vezetőjéből, annak helyetteséből, 6 operatív munkatársból és a szükséges létszámú technikai személyzetből áll.

A Magyar Népköztársaság állampolgárai biztonságának védelmével kapcsolatos feladatok megoldására a Szovjetunió területén és az Állambiztonsági Bizottság szerveivel közösen végrehajtandó intézkedések érdekében a Felek elismerték annak célszerűségét, hogy a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság mellett a jövőben is működjék a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának Operatív Csoportja, amely az Operatív Csoport vezetőjéből, 5 operatív munkatársból és a szükséges létszámú technikai személyzetből áll.

Az MNK²⁷ Belügyminisztériuma sokirányú segítséget ad az Állambiztonsági Bizottság képviseletének, az Állambiztonsági Bizottság pedig az Operatív Csoportnak, elősegítik a rájuk bízott feladatok végrehajtásával kapcsolatos tevékenységüket.

7. cikkely

A Magyar Népköztársaság belügyminisztériuma viseli az Operatív Csoport személyi állományának ellátásával kapcsolatos költségeket, a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság, pedig a Képviselet személyi állományának ellátásával kapcsolatos költségeket.

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma saját költségén bocsát az Állambiztonsági Bizottság képviseletének, a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság pedig az MNK Belügyminisztériuma Operatív Csoportjának rendelkezésére helyiségeket, szolgálati gépkocsikat és bútorozott lakásokat, biztosítják a kommunális szolgáltatásokat és az egészségügyi ellátást.

8. cikkely

Jelen Egyezmény a Megállapodó Felek által történt aláírása napján lép életbe. Az Egyezmény aláírásával a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió

Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1962-ben aláírt együttműködési Megállapodás érvényét veszti.

9. cikkely

Jelen Egyezmény 2-2 példányban, magyar és orosz nyelven készült, mindkét szöveg egyformán érvényes.

BENKEI András
a Magyar Népköztársaság
Belügyminisztere²⁸

J. V. ANDROPOV
a Szovjetunió Minisztertanácsa
mellett működő Állambiztonsági
Bizottság elnöke²⁹

Budapest, 1973. május 30.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Benkei András és J. V. Andropov aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentum elején „Szita et. pld.” felirat olvasható.]

2. A III/V. Csoportfőnökség javaslatai az együttműködési egyezmény módosításával kapcsolatban, 1989. augusztus 3.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/V. CSOPORTFŐNÖKSÉG
36-3-25/1/89.

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)
Hiv. sz.: 711/40/89.

Dr. Sillai Árpád r. ezredes elvtárs,
BM ÁB Miniszter-helyettesi Titkárság
Vezetője
Helyben

Kedves Sillai elvtárs!

Tájékoztatlak, hogy a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973. május 30-án aláírt „Együttműködési Egyezmény”-t áttanulmányoztuk, és a csoportfőnökségünket érintő kérdésekben az alábbi véleményt alakítottuk ki.

– 1. cikkely, 5. bekezdéshez a következő megfogalmazást javasoljuk: „Az operatív-technikai eszközök fejlesztésében, gyártásában, mintapéldányok elkészítésében, azok kölcsönös cseréjében a mindenkori érvényes operatív-technikai együttműködési megállapodásokban foglaltaknak megfelelően.”

– 2. cikkely, 6. bekezdéshez olyan megfogalmazást javasolunk, amelyből kitűnik, hogy a szerződő felek a tudományos kutatási munkák dokumentációit, a tankönyveket térítésmentesen, a különböző eszközöket, mintapéldányokat pedig a mindenkori érvényes, kölcsönös szállítási feltételekben foglaltaknak megfelelően bocsátják egymás rendelkezésére.

– 5. cikkelyben a „... és szükség esetén, különböző szinten munkaértekezleteket tartanak a hírszerző és elhárító munka feladatainak, a konkrét kérdéseknek a megvitatására és egyeztetésére” kitélt javasoljuk úgy megfogalmazni, hogy „... és a különböző állambiztonsági szolgálati ágak vezetői társszervükkel – a szakterületükre vonatkozóan – külön megállapodásokat kötnek.”

Tájékoztatlak továbbá, hogy az „Egyezmény” korszerűsítésére létrehozandó munkabizottságba Csoportfőnök elvtárs Hernádi János r. őrnagy, csoportfőnök-helyettest, a BM III/V-3. osztály vezetőjét jelölte ki.³⁰

Budapest, 1989. augusztus 3.

elvtársi üdvözlettel
Hernádi János r. őrnagy
csoportfőnök-helyettes

Készült: 2 példányban,
Kapják: 1 pld. Címzett,
1 pld. Irattár,
Készítette: TL/MZné

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Hernádi János aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentumon a „BELÜGYMINISZTERIUM 36” feliratú körbélyegző lenyomata olvasható.]

3. Egyezménytervezet a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága közötti együttműködésről, 1989.

45-74/35/89.

Szigorúan titkos!

EGYEZMÉNY

a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnökség és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága közötti együttműködésről

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnökség (a továbbiakban Állambiztonsági Szolgálat) és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága azon kívánságtól vezérelve, hogy erősítse és fejlessze az egymás közötti együttműködést, kormányaik összehangolt politikai, gazdasági érdekei, alkotmányos rendjük, a béke és a biztonság fenntartásának érdekében, a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről szóló Egyezménnyel összhangban az alábbi Egyezmény megkötését határozták el:

1. cikkely

A Megállapodó Felek kölcsönös érdekeken alapuló céljaikat egyeztetik, tevékenységüket koordinálják és kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak:

- Országaik külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai céljai elősegítése érdekében az ellenük támadó speciális szolgálatok fontos objektumaiba történő ügynöki behatolásban, hírszerző információk megszerzésében és az említett speciális szolgálatok agresszív szándékainak leleplezésére és megghiúsítására irányuló akciók megvalósításában,
- Hírszerző operációk előkészítésében és végrehajtásában a másik fél országának területén figyelemmel a másik ország biztonságára és nemzetközi tekintélyére,
- Országaik alkotmányos rendje, a nemzet biztonsága ellen tevékenykedő titkosszolgálatok, szervezetek, intézmények és azok ügynökeinek felderítésében,
- Az államellenes bűncselekmények elkövetésével gyanúsítható, az országaik alkotmányos rendje ellen fellépő személyek felkutatásában,
- A Magyar Népköztársaságnak és a Szovjetunióknak a Varsói Szerződésben, a KGST keretén belül és más területeken folyó katonai, gazdasági és tudományos-technikai együttműködésre vonatkozó titkok védelmében,
- Operatív-technikai eszközök fejlesztésében, gyártásában, mintapéldányok elkészítésében, azok kölcsönös cseréjében a mindenkori érvényes operatív-technikai együttműködési megállapodásokban foglaltaknak megfelelően,
- A nemzetközi terrorszervezetek felderítésében, ellenőrzésében, a nemzetközi terrorizmus elleni biztonsági tevékenységben, a terrorcselekmények

megelőzésében és megakadályozásában. Az erők és operatív eszközök hatékonyabb felhasználása érdekében a megjelölt irányokkal és objektumokkal kapcsolatos egyeztetett akciók végrehajtása a célszerűségnek megfelelően közösen, vagy annak a Félnek a részéről történik, amelyeknek erre jobb lehetőségei vannak.

2. cikkely

A Megállapodó Felek kölcsönös, kiegyensúlyozott információ és tapasztalatcserét folytatnak az alábbiak szerint:

- Egyeztetett külpolitikai, külgazdasági, biztonságpolitikai, tudományos-műszaki területeken,
- A két ország ellen tevékenykedő hírszerző és elhárító szolgálatokról, tevékenységük formáiról és módszereiről, ezen szolgálatok, szervek, központok és szervezetek személyi állományáról és ügynökségéről, valamint azon országok operatív helyzetéről, amelyek a Megállapodó Felek operatív érdeklődési körébe tartoznak,
- Azon cselekvésekről és provokációkról, amelyek a két ország állampolgáraival szemben az ellenük tevékenykedő speciális szolgálatok részéről tapasztalhatók.
- Adatok és vizsgálati anyagok a leleplezett kémekről, akiket a Magyar Népköztársasággal és a Szovjetunióval szemben használtak fel, vagy akiknek kapcsolatai voltak az adott ország területén, valamint a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió állampolgárainak más ország képviselőivel és állampolgáraival fenntartott gyanús kapcsolatairól,
- Az alkotmányos rend és az állambiztonság védelmével kapcsolatos operatív munka területéről a tudományos-kutatási anyagok, tankönyvek cseréje térítésmentesen, az egyik Fél által kifejlesztett különböző eszközök, azok mintapéldányai és dokumentációjuk cseréje pedig az érvényes, kölcsönös szállítási feltételeknek megfelelően történik,
- Információk a Magyar Népköztársaság Állambiztonsági Szolgálat vezetője és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottságának Kollégiuma kölcsönös érdeklődésre számot tartó legfontosabb határozatairól és parancsairól.

A kölcsönösségi alapon kapott titkos anyagok, információk, operatív-technikai eszközök mintapéldányai, vagy az ezekre vonatkozó adatok harmadik fél részére a küldő szerv beleegyezése nélkül nem adhatók át.

3. cikkely

A Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen állomásozó szovjet csapatok védelme érdekében, ezen csapatok állambiztonsági katonai elhárító osztályai szolgálati kapcsolatokat tartanak fenn a Magyar Népköztársaság Állambiztonsági Szolgálatával illetékes szerveivel és kicserélik velük operatív adataikat a hatáskörükbe tartozó kérdésekről.

A Magyar Népköztársaság Állambiztonsági Szolgálatának szervei megadják a szükséges segítséget az állambiztonsági katonai elhárító osztályoknak és az indokolt esetekben közös ügynöki-operatív intézkedéseket tesznek a szovjet katonai egységeknek, a szovjet katonáknak és családtagjaiknak az ellenség és ügynökségének bomlasztó tevékenysége elleni védelmére.

A Megállapodó Felek ugyancsak együttműködnek és felhasználják ügynöki-operatív lehetőségeiket a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erői főparancsnoksága által hozott intézkedések védelmének biztosítására.

4. cikkely

A Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió határ menti területi állambiztonsági szerveinek vezetői vagy az általuk meghatározott személyek kölcsönös kapcsolatot tartanak, és a hatáskörükbe tartozó, kölcsönösen érdeklődésre számot tartó kérdésekben kicserélik operatív információikat.

5. cikkely

A jelen egyezményben foglalt kölcsönös kötelezettségek végrehajtása céljából a Magyar Népköztársaság Állambiztonsági Szolgálata és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága rendszeres kapcsolatot tart fenn egymással, konzultációkat folytat a tevékenységükkel kapcsolatos kérdésekről és szükség esetén különböző szinten munkaértekezletet tart a hírszerző és elhárító munka irányainak és feladatainak a megvitatására és egyeztetésére.

A Megállapodó Felek különböző szolgálati ágainak vezetői a jelen Egyezmény alapján társszervükkel külön megállapodásokat kötnek.

Az egyeztetett tervben szereplő vagy meghívás alapján tartandó munkaértekezletre kiküldött delegációk tartózkodási költségeit a fogadó Fél viseli.

Műszaki segítségnyújtás céljából a szakemberek vezénylése a jövőben is az érvényben levő kormányközi megállapodások szerint történik az illetékes szerv útján.

6. cikkely

A Megállapodó Felek szükségesnek tartják, hogy tevékenységük koordinálása, az együttműködés során felmerülő kérdések operatív megoldása, az információk és az operatív adatok cseréje, országaik területén a másik Fél állampolgárainak védelmével kapcsolatos feladatok megoldása céljából egymás országaiban Képviselleteik működjenek.

A Megállapodó Felek minden segítséget megadnak a másik Fél Képviselétének, elősegítik a Képviselletekre bízott feladatok végrehajtását.

7. cikkely

A Megállapodó Felek kölcsönösen viselik Képviseleteik személyi állományának ellátásával kapcsolatos költségeket.

A Képviselletek elhelyezése a Megállapodó Felek másik Fél országában lévő nagykövetségein történik.

A Megállapodó Felek a másik Fél Képviselete számára szolgálati gépkocsikat, bútorozott lakásokat, kommunális szolgáltatást és egészségügyi ellátást biztosítanak.

8. cikkely

Jelen Egyezmény a Megállapodó Felek által történt aláírása napján lép életbe. Az Egyezmény aláírásával a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973. május 30-ikán aláírt együttműködési Egyezmény érvényét veszti.

9. cikkely

Jelen Egyezmény 2-2 példányban, magyar és orosz nyelven készült, mindkét szöveg egyformán érvényes.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Dátum és aláírás nélküli, géppel írt szöveg.]

4. A III/I. Csoportfőnökség észrevételei a szovjet–magyar állambiztonsági egyezmény tervezetről, 1989. október

BM III/I. Csoportfőnökség

Észrevételek a Magyar Köztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnöksége és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága közötti együttműködésről szóló egyezmény tervezetéhez.³¹

Az egyezményhez általánosságban az alábbi észrevételeink vannak:

Politikai szempontok:

Az egyezmény sem formáját, sem tartalmát tekintve nem felel meg a magyar fél érdekeinek. Nem tükrözi a Magyarországon végbement politikai, állami, társadalmi, intézményi változásokat és nem veszi figyelembe a közeljövőben várható hasonló jellegű folyamatokat. (Többpártrendszerű politikai struktúra, koalíciós kormány, az állami szervek társadalmi ellenőrzöttsége.) A tervezet az 1973-as egyezmény formailag megfésült változata, amely egyben nem teszi világossá, miért éppen most kell új szerződést kötni. Politikailag legkorábban csak a köztársasági elnök, illetve parlamenti választások, az új kormány megalakítása után lesz időszerű új egyezményt kötni.

Jogi szempontok:

Nem tisztázott, hogy a belügyminiszter fel van-e hatalmazva ilyen szerződés megkötésére (van-e erre törvényi felhatalmazása). Nem ismerjük az új Alkotmányt. A mintegy 80 %-ig új alapjogszabálynak már most, jelen formájában ellentmond a tervezet. Új állambiztonsági törvény kiadása és – főleg parlamenti vita során történt – elfogadása előtt állunk. Ez a törvény a jogi hierarchiában magasabb rendű, mint a jelen tervezet, így annak időbeni megelőzése nem célszerű. A jelen tervezet csakis érvényben lévő jogszabályokon nyugodhat. (1. cikkely VSZ, KGST-re hivatkozó része ezekben a szerződésekben ha van utalás és felhatalmazás, akkor be kell írni a tervezetbe hivatkozással, 1. cikkelyben a terror elleni együttműködésnél hivatkozni kell a bécsi egyezményre, amelyben mindkét ország kötelezettségeket vállalt az ez irányú tevékenységben, vagy a COCOM³² által differenciált elbánásban részesítendő magyar fél nemzetközi-jogi kötöttsége, 2. cikkelyben a két ország Alkotmánya és BTK-ja lényegében különbözik, pl. az államellenes bűncselekmények, valamint alkotmányellenes cselekmények tekintetében, 3. cikkelyben ha van olyan jogszabály, amely a szovjet csapatok ideiglenes állomására [állomásoztatására] vonatkozik, jó hivatkozási alap lehet a katonai elhárítási együttműködésre.)

Szakmai szempontok:

A Belügyminisztérium és az állambiztonsági szervek strukturális átalakítás, koncepcióváltás előtt állnak, ez csak a jövő év végéig fog lezajlani, így nem vállalhatók fel olyan nemzetközi kötelezettségek, amelyek objektíve nem teljesíthetőek.

A fenti általános jellegű szempontok sem politikailag sem jogilag, sem pedig szakmailag nem teszik lehetővé az egyezmény megkötését. Ellenkező esetben egy jövőendő Alkotmánybíróság – jelen jogszabályt ütköztetve az Alkotmány egyes pontjaival – Alkotmányellenesnek minősítheti a szerződést, és jogi felhatalmazás hiányában kérdőre vonhatja a magyar felet, illetve semmissé nyilváníthatja a jogszabályt. Prognosztizálható, hogy a jövőendő koalíciós kormány felül fogja vizsgálni minden minisztérium nemzetközi kapcsolatait, elkötelezettségeit és a tervezet jelen formában és tartalomában való véglegesítése nem lesz jóváhagyva a kormány által.

Végezetül egy megváltozott intézményi és operatív struktúrával nem lesz lehetséges teljesíteni a régi, miniszteriális – egyben átfogó, minden szolgálati ágat összekapcsoló – szerződésből ránk háruló kötelezettségeket.

Ugyanakkor érdekelték vagyunk, a szakszolgálatok igényei és érdekei szerint külön-külön szabályozni a napi, operatív munkakapcsolatokat. Ez feltétlenül szükséges a két országban végbement és most folyamatban lévő változásokhoz való operatív alkalmazkodáshoz, de ez nem teszi szükségessé egy időszerűtlen, politikailag, jogilag, szakmailag nem indokolt globális szerződés megkötését.

Úgy ítéljük meg, hogy ami általános lehet, s a többi szakszolgálatot is érintheti, az a képviseletek kérdése. A jelen tervezet 7. cikkelye sem tartalmilag, sem formailag nem felel meg érdekeinknek. Kevésbé hihető, hogy sem létszámában, sem jogkörében nem szabályozott képviseletet „kölcsonösségi” alapon a magyar kormány finanszírozni fog. A jelen helyzetből kiindulva létszámában, jogaiban, lehetőségeiben nem összehasonlítható a két képviselet. Ha a képviseletek a nagykövetségeken fognak működni – már fedésük miatt is – a képviselt ország feladata anyagi, egzisztenciális háttérük biztosítása, a költségek viselése. Ez egyébként teljes mértékben megfelel a nemzetközi gyakorlatnak és – bár tartalmilag továbbra is megkülönböztetett jelentőségű a Szovjetunióval folytatott kapcsolatunk – formailag a kölcsönösség elve fog realizálódni, valamint a többi szocialista ország képviseletével lesz egyenrangú.

Az egyezmény tervezett cikkelyenkénti módosítását, azért nem tartjuk szükségesnek – bár sok tartalmi, formai, gépelési hibát találtunk³³ – mert a fentiek miatt nem látjuk célszerűnek a csak formailag megváltoztatott 1973-as együttműködési szerződés újbóli megkötését.

Javasoljuk:

- a jelenleg érvényes egyezményt egészében, vagy legelavultabb részleteiben kölcsönösen függesszük fel,
- az új egyezmény megkötésének kérdésére a magyarországi általános választások után térjünk vissza.

Budapest, 1989. október

BOGYE JÁNOS r. altábornagy
főcsoportfőnök-helyettes

Készült: 2 pld/4 lap

Készítette: L. S.

Gépelte: Turósné

Kapja: 1. pld. Címzett!

2. pld. Irrattár.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Bogye János aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

5. A BM III/II. Csoportfőnökség véleménye a szovjet–magyar állambiztonsági egyezmény tervezetről, 1989. október 3.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/II. Csoportfőnökség

Szigorúan titkos!
Érv. idő: visszavonásig
1. sz. pld.
Hiv. sz.: 711/40/89.

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezredes elvtársnak,
BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi
Titkárság Vezetője
Budapest

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973. május 30-án aláírt „Együttműködési Egyezmény” (a továbbiakban: együttműködés) korszerűsítésének kérdését a csoportfőnökségünk hatáskörébe utalt kémelhárítási feladatok tekintetében megvizsgáltuk, álláspontunk a következő:

Az együttműködés új koncepciójának kialakításánál, így különösen a számba vehető területek, a konkrét igények, az érvényesítendő érdekeink, illetve a kölcsönösségi alapon működtetett érintkezési pontok felmérésénél mindenekelőtt figyelembe kell venni azt a nemzetközi jogi környezetet, amelyben az MNK már a korábbiakban a nemzetbiztonság védelmét feladati oldalról is mélyen érintő többoldalú nemzetközi

szerepében (A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, a Gazdasági, Szociális és kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról, Bécsi egyezmény a nemzetközi szerződések jogáról), illetve ez évben a menekültek jogállására vonatkozó, 1951. július 28-i genfi egyezményhez való csatlakozással komoly kötelezettségeket vállalt, különösen az állampolgári jogok korlátozásának megengedhetősége terén. A korábban kötött nemzetközi szerződések, mint pl. a kétoldalú konzuli-, vízum megállapodási egyezmények, a polgári, családjogi és bűnügyi jogsegélyről szóló megállapodás, továbbá a kiadatási szerződések, de nem utolsósorban az 1967. évi VI. törvénnyel kihirdetett, a Magyar Népköztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között Budapesten 1967. szeptember 7-én aláírt Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződés egyes részei elavultak, vagy ellentmondásba kerültek a már említett többoldalú nemzetközi szerződésekkel és az is látható, hogy ennek bizonyos vetületei az állambiztonsági feladatokra kihatással vannak, ezek sokoldalú állambiztonsági feladatok oldaláról történő felülvizsgálata, és amennyiben szükséges hatályon kívül helyezésük nélkül az együttműködés jogszabályi keretei aligha teremthetők meg.

Mindezek mellett az együttműködés újraértékelésének legdöntőbb indokaként az MNK készülő alkotmánya, alkotmányos törvényei, kiemelten a nemzetbiztonság védelméről szóló törvény tervezetének szabályozási elvei tekinthetők.

Az együttműködés számba vehető területeinek kijelölése előtt az *együttműködésben elérendő célok*, a szövetségi, a partneri, a baráti stb. viszony tartalmának MNK-ban zajló alkotmányozás tükrében való feltárását, pontos meghatározását elengedhetetlen követelménynek tartjuk, messzemenően figyelembe véve, hogy a nemzetközi megállapodások 1973 óta e tekintetben is komoly fejlődést mutatnak. Különös a nemzetközi szerződések preambulumaik szövegezése, az ott jelölt célok egy része ma már nem értelmezhető vagy kiürült – pl. ideológiai diverzió, emigráns és más ellenséges szervezetek, cionista központok, antiszocialista elemek stb. – és a jövőbeni együttműködés céljaként nagy valószínűséggel nem jelölhető meg. Megítélésünk szerint az együttműködésben elérendő céloknak kell tekinteni változatlanul: az erők egyesítését, együttes védelmet a béke és biztonság fenntartásában, az együttműködő országok nemzetbiztonsági érdekei szempontjából kiemelt területeken érelendő veszélyhelyzetek felfedését, a fegyveres támadással szembeni védelmi képesség fejlesztését, a nemzetközi egyensúly megbontására irányuló törekvések felderítését, a VSZ tagországi egyesített fegyveres erői elleni felforgató tevékenység felderítését.

Az együttműködésből származó jogok és kötelezettségek elvi megközelítésben kizárólag az együttműködő országok önrendelkezésén, politikai rendszereik szabad meghatározásán, a gazdasági, társadalmi, kulturális fejlődésük szabadon való biztosításában, kölcsönös előnyökön és teherviselésen, továbbá azonos szinten valósulhatnak meg. Az azonos szinten megvalósuló együttműködés elvi rögzítését azért tartjuk fontosnak kiemelni, mert a jelenlegi helyzet e tekintetben eltérő.

A KGB-nek már most is „képviselate” van Budapesten. Ismereteink szerint a szovjet fél kész elfogadni azt a magyar döntést, hogy a Moszkvában működő operatív csoportunkat „képviselati” szintre emeljük. E lépéssel növekedne csoportunk tekintélye, ami bizonyosan jelentkezne az operatív munka hatékonyságának fokozódásában. A képviselatek személyi állományának létszámát nem javasoljuk konkrét számokkal szabályozni. E létszámot az operatív helyzet és a felek időről-időre megújítandó megállapodása határozza meg. A képviselatek anyagi bázisáról az a véleményünk, hogy mindkét fél vállalja a saját képviselatével és annak személyi állományával kapcsolatos összes költséget. E mellett a felek vállalják a másik fél képviselatének minden irányú támogatását a konspirációs feltételek létrehozása, a beléptetési rezsimek és egyebek terén.

Az együttműködési területek számbavételénél objektív alapnak ugyancsak a nemzetbiztonság védelmére és a biztonsági szolgálat szervezetére vonatkozó szabályozási elvek tekinthetők. *Elsősorban azért, mert az együttműködés legálisan kizárólag a jövőbeni nemzetbiztonsági szolgálat törvényben deklarált feladatkörében valósulhat meg*, így a nemzetközi megállapodásban meghatározható területek:

- 1.) Az együttműködő államok alkotmányos rendjének védelme a külső és belső biztonságot veszélyeztető törekvések ellen, az alkotmányellenes, vagy a demokratikus társadalmi rend megdöntésére irányuló politikai törekvések, a nemzetiségek, a kisebbségek és felekezetek elleni erőszakos támadások felderítése.
- 2.) A kémelhárítás keretében, az együttműködő országok alkotmányos rendje, a nemzet biztonsága ellen tevékenykedő titkosszolgálatok, szervezetek, intézmények, objektumok és ügynökök felderítése. *Ezen belül konkrétan:* ellenünk tevékenykedő titkosszolgálatokba való beépülés, az ellenséges objektumokban való komplikált műszaki feladatok megoldásában a SZU ÁB szervek technikai segítségnyújtása, az együttműködés segítse elő a két ország műszaki-állambiztonsági védelmének mind magasabb szintű ellátását, a legkorszerűbb technikai eszközök alkalmazását, folyamatos, rendszeres, kétoldalú találkozók keretében eszmecsere és tájékoztatók az egyes nemzeti titkosszolgálatok tevékenységéről, új módszereiről, személyi állományáról, az országaink ellen tevékenykedő titkosszolgálatokra, azok tevékenységére vonatkozó adatok, információk, tapasztalatok kölcsönös érdekeken alapuló cseréje, közös akciók szervezése, a VSZ, KGST és más nemzetközi szervezetekben vállalat nemzetközi kötelezettségeinkből fakadó biztonsági feladatokban való együttműködés, a hazánkban ideiglenesen állomásozó DHCS³⁴ vonatkozásában az együttműködés felületei: rendszeres és folyamatos tájékoztatás a határon túli felderítő munkánk eredményeiként megismert titkosszolgálatok hírszerző tisztjeiről, tevékenységéről, bizonyított vagy feltételezett ügynökségéről, nyílt és fedett objektumairól, azok személyi állományáról, általuk használt titkosszolgálati eszközökről, munkamódszerekről, hírigényeikről, az ellenség által támadott szovjet katonai objektumokról, közös nagyberuházások kémelhárítási védelme, az embargós beszerzési csatornák biztosítása, a tőkés multinacionális vállalatok hírszerzőgáncs alkalmazottainak ellenőrzése.
- 3.) Államtitok védelem: a Varsói Szerződés és a KGST keretében történő hadiipari termelés titkainak védelme, a nemzetbiztonság védelmének szempontjából kiemelten fontos államtitok birtokában lévő személyek védelme, ellenőrzése.
- 4.) Terrorcselekmények elhárítása: az 1973-as egyezmény nem foglalkozott a nemzetközi terrorszervezetek elleni munka közös feladataival, az együttműködés szükségességével. Ezért célszerűnek tartjuk a nemzetközi terrorszervezetek felderítése, ellenőrzése, valamint a terrorcselekmények megelőzése, megakadályozása céljából – a folyamatos információcserén túl – az illetékes szervek közötti rendszeres tapasztalatcserét az aktuális operatív helyzetnek megfelelő lépések egyeztetése, erre alapuló közös intézkedések, feladatok végrehajtása érdekében, a nemzetközi terrorizmus elleni biztonsági tevékenységből fakadó együttműködés kiemelt területei, a közlekedés, alapvetően a légi közlekedés biztonsága.

Eldöntendő kérdés, hogy az egyes állambiztonsági feladatoknál milyen fázisban valósuljon meg az együttműködés. Véleményünk az, hogy jelenleg kizárólag a titkosszolgálati eszközökkel folytatott információszerző döntést előkészítő operatív akciókban megnyilvánuló felderítő tevékenységre irányuljon, ezen belül is összehangolt, együttes akciókra, az információgyűjtésre, információtárolásra, feldolgozásra, adatszolgáltatásra. A közhatalmi jogosítványokat feltételező felderítő-bűnüldöző tevékenység körében az együttműködés a két jogrendszerben, az állampolgári alapjogokban való korlátozhatóság alkotmányos garanciáinak különbözősége miatt jelenleg aggályosnak látszik.

Budapest, 1989. október 3.

Benkő Ferenc r. ezredes
csoportfőnök³⁵

Készült: 3 pld-ban

Kapja: 1. sz. pld. (felterj.)
2. sz. pld. Dr. Fülöp Ferenc r. ezr. Csfh.
3. sz. pld. III/II – A
Készítette: SJné dr./SLné
Nyt. sz.: 40-16/298-15/89.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Benkő Ferenc aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

6. A BM III/III. Csoportfőnökség véleménye a szovjet–magyar állambiztonsági egyezmény tervezetről, 1989. október 6.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/III. Csoportfőnökség

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)

11-13/1023/1989.

Hiv. szám: 711/40/1989.

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezredes elvtárs
BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi
Titkárság vezetője
HELYBEN

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973-ban létrejött Együtműködési Egyezmény korszerűsítésében a BM III/III. Csoportfőnökség érdekelt az alábbiak szerint.

Az egyezmény megkötése óta mind a Szovjetunióban, mind a Magyar Népköztársaságban olyan politikai változások következtek be, amelyek a két ország titkosszolgálatai közötti kapcsolatok alapvető megreformálását igénylik. A jogállamiság felé vezető úton a Magyar Népköztársaság Országgyűlése olyan törvényeket alkotott és alkot a közeljövőben (pl. vélemény bűncselekmények megszüntetése, párttörvény, alkotmánymódosítás stb.) amelyek kizárják az együtműködés lehetőségét több, korábban mindkét oldalról egyformán szükségesnek ítélt kérdésben.

Ennek megfelelően a jövőben együtműködés kizárólag a hatályos törvények szigorú megtartásával, a kölcsönös érdekek alapján képzelhető el.

A Szovjetunió Állambiztonsági Bizottság 5. Csoportfőnöksége és a Magyar Népköztársaság Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnöksége között 1989-ben jóváhagyott perspektivikus terv már ennek szellemében készült.

Ily módon együtműködés képzelhető el:

- államellenes bűncselekmények elkövetésével gyanúsított személyek vagy csoportok felderítésében és ellenőrzésében,
- a felek kölcsönös érdeklődésére számot tartó nemzetközi szervezetekben (pl. egyházi központok, Vatikán, szélsőbaloldali és szélsőjobboldali szervezetek stb.) meglévő operatív pozíciók felhasználásának koordinálásában, új pozíciók kialakításában és hasznosításában,
- a nemzetközi terrorizmus elleni harcban kialakult együtműködés erősítésében,
- a nagyobb nemzetközi rendezvények közös operatív biztosításában,
- a felek munkáját elősegítő információk kölcsönös kicserélésében, az információáramlás gyorsításában,
- a szolgálatok közötti kapcsolatok elmélyítésében, a konkrét feladatok munkaértekezleteken történő egyeztetésében.

A Magyarországon várható társadalmi-politikai változások, az állambiztonsági szolgálat helyzetének alakulása feltehetően olyan következményekkel jár, amely nem teszi lehetővé az érvényes törvényektől való legkisebb eltávolodást sem, ezért a megállapodás szövegezésénél ennek maximális érvényesítését javasoljuk.

Budapest, 1989. október 6-án

Dr. Horváth József r. vezérőrnagy
csoportfőnök

Készült: 2 pld-ban
Kapja: 1 pld. címzett
2 pld. lerakva
Nytsz.: 9-449/1989.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Esvégh Miklós aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

7. A BM III/IV. Csoportfőnökség véleménye a szovjet–magyar állambiztonsági egyezmény tervezetről, 1989. október 6.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/IV. CSFSÉG.

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)

Ikt.sz.: 61-25-SZ-12-1/1989.

1. sz. pld.

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezredes elvtárs,
BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi
Titkárság vezetője
Budapest

Tájékoztatom Titkárságvezető elvtársat, hogy az MNK Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről szóló új egyezménybe csoportfőnökségünk részéről olyan konkrét igény, amely az együttműködés általános állambiztonsági feladataitól eltérő szabályozást tenne szükségessé, nem merült fel.

Az egyezmény³⁶ korszerűsítésével kapcsolatban javasoljuk:

- az egyezmény szövegéből az „ideológiai diverziós központok”, „emigráns szervezetek”, „belső antiszocialista elemek”, „cionista központok” stb. kifejezések elhagyását, s helyettük egységesen az „...együttműködő felek irányában ellenséges tevékenységet folytató szervezetek” megnevezés használatát,
- az együttműködés kiterjesztő hatályának megszüntetését. (Az egyezmény 2. cikkely 2. bekezdése „a szocialista közösség többi országai ellen ellenséges tevékenységet folytató szervezetek”-ről is információcserét határoz meg.)
- a képviseletek kölcsönösségének deklarálását, a képviseletek feladatainak pontos meghatározását, elhatárolását,
- annak kinyilvánítását, hogy az együttműködés konkrét területeit, feladatait az egyezmény szellemének megfelelően a biztonsági szervek szakszolgálati megállapodásokban rögzítik.

Budapest, 1989. október 6-án

DR. BARACZKA RÓBERT r. ezds.
csoportfőnök-helyettes³⁷

Készült: 2 pld-ban
2 lapon
Készítette: Dr. BR ezds/DBné
1. sz. pld.: Címzett
2. sz. pld.: III/IV-TÜK
Nyt. szám: 460-303/1989.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Baraczka Róbert aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

8. A BM ÁBMHT Jogi Alosztályának a véleménye a szovjet és magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködési egyezmény tervezetével kapcsolatban, 1989. október 25.

BM ÁB MINISZTERHELYETTESI TITKÁRSÁG
Jogi Alosztály

„SZIGORÚAN TITKOS”
(Selejtezésig)

872-1396/89.

45-74/35/1989.

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezds. úrnak,
titkárságvezető
Budapest

Tanulmányoztuk a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma III. Főcsoportfőnökség és a Szovjetunió Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága közötti együttműködésről szóló egyezmény tervezetét.³⁸

Nézetünk szerint – figyelembe véve az országban végbemenő politikai folyamatokat – egy olyan egyezmény elkészítése és aláírása lenne célszerű, amely koalíciós viszonyok között is fenntartható és végrehajtható, valamint kiállja egy esetleges nyilvánosságra kerülés próbáját is.

Javasoljuk ezért a megfelelő specifikumok fenntartása mellett az együttműködést alapvetően és nevesítetten az információ és tapasztalatcsere, az eszközcsere, valamint a képzéscsere területére korlátozni.

A konkrét operatív tevékenységet illető együttműködésben általánosan a terrorelhárító munkában egyéb feladatokat illetően pedig az állambiztonsági szolgálat vezetőjének engedélyéhez kötötten lenne célszerű megállapodni.

Budapest, 1989. október 25.

Dr. Orbán Vilmos r. alez.
titkárságvezető-helyettes

Nytsz: 790/299/89.
Készült: 2 pld-ban
Mellékelve: 5 lap
Készítette: Dr. CsJ/Uné

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Orbán Vilmos titkárságvezető-helyettes aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

9. Egyezménytervezet a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről, 1989.

45-74/50/89

Szigorúan titkos!
... sz. példány

EGYEZMÉNY

a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság közötti együttműködésről

A Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság azon kívánságtól vezérelve, hogy erősítsék és fejlesszék az egymás közötti együttműködést, kormányaik összehangolt politikai, gazdasági érdekei, alkotmányos rendjük, a béke és a biztonság fenntartásának érdekében az alábbi Egyezmény megkötését határozták el:

1. cikkely

A Megállapodó Felek a nemzeti szuverenitás figyelembevételével kölcsönös érdekeken alapuló céljaikat egyeztetik, tevékenységüket koordinálják és kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak:

- külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai céljaik elősegítése érdekében az ellenük támadó speciális szolgálatok fontos objektumaiba történő ügynöki behatolásban, hírszerző információk megszerzésében és az említett speciális szolgálatok agresszív szándékainak leleplezésére és megghiúsítására irányuló akciók megvalósításában,
- országaik alkotmányos rendje, a nemzet biztonsága ellen tevékenykedő titkosszolgálatok, szervezetek, intézmények és azok ügynökeinek felderítésében,
- az állam és emberiség elleni bűncselekmények elkövetésével gyanúsítható, az országaik alkotmányos rendje ellen fellépő személyek felkutatásában,
- országaik katonai, gazdasági és tudományos-technikai együttműködésre vonatkozó titkainak védelmében,
- operatív-technikai eszközök fejlesztésében, gyártásában, mintapéldányok elkészítésében, azok kölcsönös cseréjében,
- a bécsi utótalálkozón elfogadott egyezmény alapján a nemzetközi terrorszervezetek felderítésében, ellenőrzésében, a nemzetközi terrorizmus elleni biztonsági tevékenységben, a terrorcselekmények megelőzésében és megakadályozásában.

2. cikkely

A Megállapodó Felek kölcsönös, kiegyensúlyozott információ- és tapasztalatcserét folytatnak:

- egyeztetett külpolitikai, külgazdasági, biztonságpolitikai, tudományos-műszaki területeken,
- a két ország ellen tevékenykedő hírszerző és elhárító szolgálatok tevékenységi formáiról, módszereiről, személyi állományáról és ügynökségéről,
- a Magyar Köztársaság területén ideiglenesen állomásozó szovjet csapatok védelme érdekében.

A kölcsönösségi alapon kapott titkos anyagok, információk, az operatív technikai eszközök mintapéldányai, vagy az ezekre vonatkozó adatok harmadik fél részére a küldő szerv beleegyezése nélkül nem adhatók át.

3. cikkely

A Magyar Köztársaság és a Szovjetunió határ menti területei állambiztonsági szerveinek vezetői, vagy az általuk meghatározott személyek rendszeres kapcsolatot tartanak, és a hatáskörükbe tartozó, kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdésekben kicserélik operatív információikat.

4. cikkely

A Megállapodó Felek szükségesnek tartják, hogy az együttműködés koordinálása, valamint az országaik területén a másik Fél állampolgárainak védelmével kapcsolatos feladatok megoldása céljából egymás országaiban lévő nagykövetségeiken Képviselőik működjenek.

A Megállapodó Felek a kölcsönösség és az egyenlőség alapján határozzák meg a Képviselőik létszámát, jogosultságait, működési feltételeit, és viselik személyi állományának ellátásával kapcsolatos költségeket.

5. cikkely

A Megállapodó Felek szakszolgálatainak vezetői a jelen Egyezmény alapján társszervükkel külön megállapodásokat kötnek.

Jelen Egyezmény a Megállapodó Felek által történő aláírás napján lép érvénybe. Az Egyezmény aláírásával a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság között 1973. május 30-ikán aláírt Együttműködési Egyezmény érvényét veszti.

6. cikkely

Jelen Egyezmény 2-2 példányban, magyar és orosz nyelven készült, mindkét szöveg egyformán érvényes.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Dátum és aláírás nélküli, géppel írt szöveg.]

10. A III/I. Csoportfőnökség véleménye az egyezménytervezettel kapcsolatban, 1989. december

Belügyminisztérium
III/I. Csoportfőnökség
67-124/152/89.

Szigorúan titkos!
Hiv. sz.: 45-74/50/1989.

Dr. Sillai Árpád r. ezredes úrnak,
BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi
Titkárság Vezetője!
Budapest

A mellékelt egyezmény-tervezettel³⁹ kapcsolatban az alábbi észrevételeink vannak:

Az ezt megelőző egyezmény-tervezetről is az volt a véleményünk, hogy annak előkészítése és megkötése a politikai, államapparátusi, belügyi-szakszolgálati struktúrában történő változásokat megelőzve időszerűtlen és indokolatlan. Véleményünk szerint továbbra sem tisztázott az egyezmény jogi megalapozottsága és szakmailag sem indokolt az átfogó minden szakszolgálatot érintő jogszabályból eredő kötelezettségek felvállalása.

Jelenleg is folyik a társszervekkel történő együttműködés, mindenféle külön deklarált új jogszabály nélkül. Nézetünk szerint a társszerveknek az adott szakterületre konkretizálva kell modernizálniuk kapcsolatrendszerüket és együttműködési területeiket, elkerülendő az adott munkaterület jogi és szervezeti túlszabályozottságát.

Ezért a szakszolgálatoknak – legjobban ismerve kétoldalú kapcsolataik gyengéit, erősségeit, azok perspektíváit – társszervi, kétoldalú megállapodásokat kellene kötniük, de nem előbb, mint 1990. negyedik negyedév.

Végezetül az egyezmény-tervezetben résztvevő két fél megnevezésében olyan testületet jelölnek meg magyar félként, amely nem létezik, illetve amelynek létrehozásáról sem politikai, sem kormányzati döntés nincs. Ez is bizonyítja az egyezmény-tervezet időszerűtlenségét.

Budapest, 1989. december

Dr. Dercze István r. ezredes
csoportfőnök⁴⁰

Készült: 2 pl.
Kapja: 1 pl. Címzett
2 pl. Irattár
Készítette: LS
Melléklet: 3+5 lap⁴¹

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Dercze István aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentumon a „BELÜGYMINISZTERIUM 67” feliratú körbélyegző lenyomata olvasható.]

11. A BM ÁBMHT Jogi Alosztályának véleménye az együttműködési tervezettel kapcsolatban, 1989. december 14.

BM ÁB MINISZTERHELYETTESI TITKÁRSÁG
JOGI ALOSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!
Selejtezésig!

872-1440/1989.

45-74-50/1989.

SZITA JÁNOS r. őrgy. úrnak
Titkárságvezető-helyettes
Budapest

Mellékelten visszaküldöm a szovjet–magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködési Egyezmény tervezetét⁴², amellyel kapcsolatban véleményünk a következő:

A jelenlegi társadalmi változások figyelembevételével nem tartjuk időszerűnek egy újabb egyezmény kötését a szovjet Állambiztonsági Bizottsággal. Egyrészt azért, mert még nincs döntés arról, hogy az állambiztonság szervezetenként különváljon a Belügyminisztériumtól, így a belügyminiszter felhatalmazása szükséges ahhoz, hogy az állambiztonság egyezményt kössön, illetve a jelenlegi jogszabályi rendelkezések alapján a belügyminiszter jogosult nemzetközi egyezmény kötésére. Másrészt nincs még döntés az állambiztonsági szerv jövőbeni megnevezéséről.

Tartalmi vonatkozásban az előzőek figyelembevételével megjegyezzük, hogy az 1. cikkelyben foglaltak – a 2. cikkelyben érintett – a nemzeti szuverenitáson alapuló kölcsönös és általános információcserére alapján képzelhető el. Nem tartható az 5. cikkely 1. bekezdésében foglalt azon kitétel sem, hogy a szakszolgálatok vezetői társszerveikkel külön megállapodásokat kössenek. Végezetül javasoljuk, hogy az Állambiztonsági Szolgálat minisztertanácsi felhatalmazás birtokában kezdjen tárgyalásokat a szovjet–magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködési Egyezményről.

Budapest, 1989. december 14.

Dr. Orbán Vilmos r. alez.
titkárságvezető-helyettes

Nytsz: 790/357/89.
Készült: 2 pld-ban
Mellékelve: 3 lap
Készítette: Dr. CsL/Uné

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Orbán Vilmos helyettesének aláírásával ellátott, géppel írt szöveg.]

12. A III/V. Csoportfőnökség véleménye az együttműködési egyezmény tervezettel kapcsolatban, 1989. december 15.

BELÜGYMINISZTERIUM
III/V. CSOPORTFŐNÖKSÉG
36-3/46/1989.

SZIGORÚAN TITKOS!
(Selejtezésig!)

Dr. SILLAI ÁRPÁD r. ezredes úrnak
BM ÁLLAMBIZTONSÁGI MINISZTERHELYETTESI
TITKÁRSÁG VEZETŐJE

Helyben

Tájékoztatlak, hogy a szovjet–magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködés Egyezmény tervezetét áttanulmányoztuk, és az alábbi észrevételeket tesszük:

- nem világos honnan származik a „Nemzetbiztonsági Hivatal” megnevezés,
- az 1. cikkely 3. bekezdésében továbbra is „az emberiség, a béke és az államellenes...” kitétel alkalmazását javasoljuk,
- a 2. cikkely záró mondatából javasoljuk törölni a „mintapéldányai” szót, mivel a kitétel nemcsak a mintapéldányokra, hanem valamennyi átadott eszközre kell, hogy vonatkozzék.

Budapest, 1989. december 15.

ÜDVÖZLETTEL:
ÁGOSTON TIBOR r. ezredes
csoportfőnök⁴³

Melléklet: 3 lap

Készült: 2 példányban

1 példány Címzett

1 példány Irattár

Készítette: TL/BK

Nytsz.: 104-560/1989.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Ágoston Tibor aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentumon a „BELÜGYMINISZTERIUM 36” feliratú pecsét lenyomata olvasható.]

13. Bárkányi András rendőr százados feljegyzése a szovjet és magyar állambiztonsági szolgálatok közötti együttműködési egyezmény tervezetével kapcsolatban, 1989. december 19.

BELÜGYMINISZTERIUM
ÁLLAMBIZTONSÁGI MINISZTERHELYETTESI
TITKÁRSÁG

FELJEGYZÉS

Jelentem, véleményezés céljából 1989. december 1-vel ismételten megküldtük az érintett csoportfőnökségeknek a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági bizottság közötti együttműködés Egyezmény-tervezetének másolatait.

A beérkezett vélemények összegzésekképp megállapítható, hogy a III/I, III/II csoportfőnökségek és a BM ÁB Miniszterhelyettesi Titkárság Jogi Alosztályának értékelése szerint az egyezmény megkötéséhez hiányoznak az új politikai, jogi (illetékességi, hatásköri) és szakmai-strukturális feltételek.

Az egyezmény megkötésének időszerűsége iránt a megkérdezett szervek kétségüknek adtak ismételten hangot. Tekintettel az állambiztonsági szervek átszervezésére, a szakmai koncepcióváltás várható bekövetkezésére, nem célszerű olyan nemzetközi kötöttségek felvállalása, amelyek az új, megváltozott körülmények között objektíve nem teljesíthetők. Fennáll a veszélye annak is, hogy a régi feltételrendszerből kiinduló egyezmény legitimitása, új alkotmányos keretek között, egy új törvényhozás és kormány előtt – eredeti céljával nem egyező hatása miatt – kérdésessé válhat.

A jelenlegi szervezeti keretek között nem célszerű a belügyminiszter megbízása a szolgálat nevében történő egyezménykötésre, ehelyett a szolgálat minisztertanácsai felhatalmazás birtokában kezdhethetne közvetlenül tárgyalásokat a két szerv közötti együttműködést szabályozó egyezményről.

Az egyezmény megkötését javaslom az állambiztonsági törvény elfogadása utánra halasztani.

Budapest, 1989. december 19.

Bárkányi András r. százados

Készült: 2 példányban
Nyt. sz.: 711/109/1989.

[ÁBTL 1.11.1. 47. d. Bárkányi András aláírásával ellátott, géppel írt szöveg. A dokumentumon az alábbi, kézzel írt szöveg olvasható: „Szita et! Pallagi et. elfogadta. Bp. 1989. XII. 20.” valamint „L. Szita János XII. 20.” és „Egyetértek.” alatta olvashatatlan aláírás.]

- ¹ Horváth István (1936–) belügyminiszter (1980–1985) és (1987–1990) között.
- ² Interjú Dr. Horváth Istvánnal. *Belügyi Szemle*, 1998/1. 6–9.
- ³ Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi (Állambiztonsági Bizottság).
- ⁴ Horváth József (1931–2001) a BM III/III. csoportfőnökség vezetője 1985 és 1990 között. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html
- ⁵ ÁBTL 1.11.1. 47. d. Emlékeztető a BM III/III. csoportfőnökség 1989. május 2-i parancsnoki értekezletéről.
- ⁶ Uo.
- ⁷ A fenti egyezmény az 1962-es együttműködési megállapodást váltotta fel.
- ⁸ ÁBTL 1.11.1. 47. d. Szita János levele Bogye János rendőr altábornagynak, a BM III. Főcsoportfőnök-helyettesnek a munkabiztonság megalakulásáról, 1989. június 28. Sillai Árpád (1941–) a BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság titkárságvezetője 1987 és 1990 között. Szita János (1951–) az ÁMBHT titkárságvezető-helyettese 1989-ben. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html
- ⁹ A korszak végére – a többször átalakított – önálló osztályok rendszere az alábbiak szerint épült fel: III/1. Vizsgálati Osztály, III/2. Operatív, Figyelő és Környezettanulmányozó Osztály, III/3. „K” ellenőrzési Osztály (postai küldemények ellenőrzése), III/4. „X” ellenőrzési Osztály (telefon, és lakáslehallgatás), III/5. Rádió elhárítási Osztály, III/6. Személyzeti Osztály. (Ez utóbbi osztálytól nem találtam az egyezmény tervezetre vonatkozó módosító javaslatokat.) Bővebben: Cseh Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. In: *Trezor 1. a Történeti Hivatal Évkönyve*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 73–90.
- ¹⁰ Ismerünk egy köztes változatot is, amely azonban csak a magyar megállapodó fél megnevezésében (Magyar Köztársaság Belügyminisztériumának III. Főcsoportfőnöksége) és kisebb stiláris eltérésekben mutat különbségeket az – általam – utolsónak nevezett változattal.
- ¹¹ Varsói Szerződés, valamint Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa.
- ¹² Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) keretében a bécsi utótálatkozón (1986. november 4–1989. január 17.) elfogadott Zárónyilatkozat (Concluding Document of the Follow-up Meeting of Vienna, 1989. január 15.) tartalmazta az emberi szabadságjogok, a kisebbségi jogok tiszteletben tartása mellett, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem elvét, a nemzetközi együttműködés szükségességét, amelyhez hazánk is csatlakozott.
- ¹³ Az Operatív Csoport a magyar Belügyminisztérium Szovjetunióban kihelyezett, fedés alatt működő képviselete volt. A főrezidentúra az Magyar Népköztársaság Moszkvai Nagykövetségének, valamint az ottani Hadtörténeti Intézetnek a fedésével látta el feladatait. A főrezidentúra SZT (Szigorúan Titkos) állományú tagjai kettős alárendeltségben dolgoztak. A külügyi feladataikat a külképviselet vezetője, míg állambiztonsági feladataik teljesítését az illetékes BM központ alárendeltje ellenőrizte. A főrezidentúra felügyeletét a belügyminiszter és állambiztonsági helyettese, közvetlen irányítását a BM III. Főcsoportfőnök-helyettes (BM III/II. csoportfőnökség vezetője) végezte a BM III/II-10 Osztály (a kémelhárításnak a nemzetközi együttműködéssel és a harmadik országban történő elhárítással foglalkozó osztálya) útján. A Kijevben és Leningrádban működő magyar főkonzulátusokon pedig a főrezidentúra alárendeltségében egy-egy ugyancsak SZT állományú operatív tiszt látta el az operatív feladatokat. ÁBTL 1.11.1. 67. d. Vagyoczy Béla r. ezredes titkárságvezető levele a belügyminiszter-helyettesnek, 1984. április 16.
- ¹⁴ Bogye János (1931–) a III. Főcsoportfőnökség főcsoportfőnök-helyettese és a III/I. csoportfőnökség vezetője 1980 és 1989 között. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html
- ¹⁵ Lásd az egyezmény tervezet első (3. sz. dokumentum) változatát.
- ¹⁶ Lásd Varga Krisztián: A BM III/III. csoportfőnökség jelentései az állambiztonság feladatáról és strukturális átalakításáról 1989-ben. (Az átmenet évének dokumentumaiból.) *Betekintő*, 2007/4. <http://www.betekinto.hu>
- ¹⁷ Lásd az 5. sz. dokumentumot.
- ¹⁸ Horváth József csoportfőnök véleménye az együttműködési megállapodás tervezettel kapcsolatban, 1989. október 6. ÁBTL 1. 11. 1. ÁBMHT 63. d.
- ¹⁹ Lásd a 7. sz. dokumentumot.
- ²⁰ Lásd a 8. sz. dokumentumot.
- ²¹ Lásd a 11. sz. dokumentumot.
- ²² Lásd a 13. sz. dokumentumot. Az Országgyűlés által 1990. január 25-én elfogadott 1990. évi X. törvény elvileg az állambiztonsági feladatokat a BM helyett az újonnan felállítandó nemzetbiztonsági szolgálatokra ruházta át, de valójában csak a „különleges titkosszolgálati eszközökről és módszerekről” rendelkezett. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényt, pedig az Országgyűlés 1995. december 19-i ülésén fogadta el. Bővebben: Révész Béla: *Az állambiztonságtól a nemzetvédelemig. (A belső biztonsági szolgálat átalakításának alternatívái a rendszerváltás idején.)* Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXIII. Fasc. 17. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának Tudományos Bizottsága, 2003. 5–11.
- ²³ Vö. Varga: i. m.
- ²⁴ Azt sejteni lehet, hogy a Szovjetunió vezető köreiből jóval előbb tudatosult a kelet-európai kommunista rezsim bukásának a lehetősége, mint magukban a szocialista blokk országainak vezetőiben, lakosaiban. Lásd A Szovjet Külügyminisztérium memoranduma a kelet-európai országokban uralkodó állapotokról 1989. február 24-én. Fordította és közli: Vajda Barnabás. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2006/2. 181–187.
- ²⁵ Valamennyi irat az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság fondjában található. Az imént bemutatott dokumentumok elvesztették minőségüket.

²⁶ Kézírt sorszám.

²⁷ Magyar Népköztársaság.

²⁸ Benkei András (1923–) belügyminiszter 1963 és 1980 között.

²⁹ Andropov, Jurij Vlagyimirovics (1914–1984) 1954-től budapesti szovjet nagykövet, 1967 és 1982 között a KGB parancsnoka, majd haláláig az SZKP főtitkára.

³⁰ A III/V. csoportfőnökség a fenti levelében még nem, de az október eleji javaslatában már fontosnak tartotta kiemelni, hogy az együttműködésnek mindkét fél nemzeti érdekeinek és szuverenitásának kölcsönös figyelembe vételén kell, hogy alapuljon. ÁBTL 1.11.1. 47. d. Ágoston Tibor III/V. csoportfőnök levele Sillai Árpád Titkárságvezetőnek az együttműködési tervszöveggel kapcsolatban, 1989. október 6. Hernádi János (1946–) a BM III/V. csoportfőnökség helyettes vezetője volt 1989-ben.

³¹ Lásd az előző dokumentumot!

³² A COCOM-lista egy, a keleti blokk országait sújtó, multilaterális kereskedelmi embargó volt. Az elnevezés az embargót koordináló 1947-ben alapított bizottság, a Coordinating Committee for Multilateral Export Controls első két szavának rövidítését takarja.

³³ Ez utóbbi megjegyzés konkrét részletezését (például a tartalmi kifogások) nem csatolták az irathoz.

³⁴ Déli Hadseregcsoporthoz.

³⁵ Benkő Ferenc (1942–) a III/II. csoportfőnökség csoportfőnöke 1989-ben. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html

³⁶ A III/IV. csoportfőnökség véleménye az eredeti, 1973-as Egyezményre vonatkozik. Lásd az 1. sz. dokumentumot.

³⁷ Baraczka Róbert (1941–) a III/IV. csoportfőnökség helyettes vezetője 1984 és 1989 között. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html

³⁸ A Jogi Alosztály jelen levele – véleményem szerint – az első változatra vonatkozik. Lásd a 3. sz. dokumentumot.

³⁹ Lásd a fenti dokumentumot.

⁴⁰ Dercze István (1941–) 1988–1989 között a BM III/I-8. Osztály vezetője, 1989-ben a BM III/I. csoportfőnökség csoportfőnöke. http://www.abtl.hu/index_h_start.html

⁴¹ A levéltári anyag mellékleteket nem tartalmaz.

⁴² A Jogi Alosztálynak ez a levele, pedig már az utolsó – általam ismert – változatra vonatkozik. Lásd a 9. sz. dokumentumot.

⁴³ Ágoston Tibor (1940–) a III/V. Csoportfőnökség vezetője 1989-ben. Életrajza: http://www.abtl.hu/index_h_start.html